

VIII.

Az állam szükségéi s a nemzetiségek követelései.

Miután egész Európában nagy államok alakultak s ezekben a központosítás elve alkalmaztatott, egy állam sem állhat fel a centralisatio azon foka nélkül, mely által az állam egész erejét saját függetlenségének oltalmazására összesítheti.

Vannak ezen kívül kifejlődésünk jelen stadiumában más tényezők, melyek hasonló irányban hatnak. Azon érdekek számával, melyek a civilisatio által támadnak, nagyobbodni kell azon erőnek is, mely ezen érdekek védelmére szükséges s mentül nagyobb az ellentét, mely ezen érdekek között létezik, s mennyivel kívánatosabb, hogy azoknak mindegyike az elnyomástól oltalmaztassék: annál szükségesebb hogy az állam, mely közöttök a mérleget feltartja, nagy hatalommal ruháztassék föl. Ehez még a jogviszonyoknak nagyobb biztossága s egyformasága járúl, mely a korunkban mindig szélesebbre terjedő folytonos érintkezés által szükségessé vált s azon körülmény, hogy azon nagy munkák, melyek jelenleg a magasabb civilisatio feltételeinek tekinthetők, vasutaink, csatornáink, kikötők,

stb. sok országban csak az állam erejével vitethetnek ki, mi a törvényekben s azoknak végrehajtásában szintugy, mint az ország rendelkezésére álló anyagi erőknak felhasználásában az állam részéről oly tevékenységet s így számára oly hatáskört igényel, melyről sem a közép- sem az ókornak fogalma nem volt s ezekből magyarázható hogy államaink századunkban kivétel nélkül mindig nagyobb centralisatio felé törekszenek.

Nincsen ország, mely e közös iránynak ellentállhatott s tagadhatlan hogy Sveitz, Belgium s Anglia bármí czélszerű helyhatósági rendszerrel bírnak, e tekintetben az újabb időben nagy átalakulásokon mentek keresztül. Bizonyosnak tartom ezen okoknál fogva, hogy mi is bármennyire ragaszkodunk az ősoktól öröklött megyei szerkezetünkhöz, a központosítás egy bizonyos mértékét nem kerülhetjük ki, s nem intézhetjük dolgainkat úgy, hogy egyes tárgyak, melyek egykor vagy épen nem, vagy csak a helyhatóságok által szabályoztattak a közös törvényhozás és igazgatás körébe ne vonassanak.

Ha azonban a fejlődést közelebbről tekintjük, melyen államaink a jelen pillanatban keresztül mennek, kettőről győződünk meg.

1-szor, hogy ha az irány, mely mindig nagyobb centralisatiohoz vezet általános is: a mérték, melyben az egyes államok haladnak, igen különböző s az egyes országok állapotaiban semmire nézve nem találunk nagyobb különbségeket, mint azon fokozatban, melyben bennök a központosítás elve alkalmaztatott.

2-szor, hogy főkép oly országokban, melyek ezen irányban legmesszebbre haladtak, az újabb időben az ellenkező irány mutatkozik, mely ha még practicus

eredményekhez nem vezetett is legalább a tudományban mindig tisztábban s öntudatosabban lép föl s társadalmi viszonyaink árnyoldalait épen azon centralisatio tulzásában keresi, melynek tökéletesítése előbb az államtudomány s kormány fő feladásának tekintett.

Ezen irány, melyet az államtudomány legkitünőbb férfiai az újabb időben követnek, ép úgy tévedéshez vezethet, mint az ellenkező. A különböző és sokszor ellentétes szükségek, melyek társadalmunkban léteznek, egy irány kizárólagos követése által nem elégíthetnek ki soha s ki a társadalom minden bajait egy okból megmagyarázni, vagy annak minden szükségait egy elvnek alkalmazása által kielégíteni akarja, rögeszmének uralma alatt áll, melynek következesei annál veszélyesebbek, mennél szigorúbb logicával alkalmaztatik.

Annyi azonban kétségtelen, hogy azon irány, melyet államtudományainkban a legújabb időben tapasztalunk, államaink szervezésére ép úgy nem maradhat practicus befolyás nélkül, mint az államtudomány fejlődései a XVIII-ik században.

És ebből világos, hogy ha a centralisatiónak szükségét általánosan elismerjük is, a mértéket, melyben az az egyes országokban alkalmazható általánosságban nem határozhatjuk meg. E részben minden az egyes államnak külső s belső helyzetétől függ.

Mentül kisebb az erőknek öszege, melyek felett az ország rendelkezik s mentül hatalmasabbak szomszédai, kik ellen függetlenségét oltalmaznia kell, vagy mentül számosabbak s fontosabbak azon érdekek, melyek a központosítás nélkül ki nem elégíthetők: annál nagyobb központosítás kívántatik.

Ellenben, mentül többek a központosításnak természetes akadályai, azaz mentül több oly érdek létezik valamely országban, mely a központosítás által sértetnék, s mentül inkább ellentétben áll az a nemzet szokásaival s erkölceivel, annál kisebb kiterjedésben alkalmazható ezen elv.

Fordítsuk most figyelmünket hazánkra.

Ha külső viszonyait tekintjük, tagadhatlan: miként Magyarország geographicus helyzeténél fogva arra látszik hivatva, hogy – ha elég hatalommal bír – azon nagy fontosságú kérdések eldöntésénél, melyektől Europa jövője függ, elhatározó befolyást gyakoroljon, vagy, ha gyöngye, e kérdések eldöntésénél Europa népeinek küzdteréül szolgáljon s azért nincs talán ország, melynek függetlenségét s jólétét egy közel jövőben több veszélyek fenyegetnék, s melyben egy oly organisationnak szüksége, mely által a nemzet egész erejének centralisatiója lehetővé válik, annyira szembetűnő mint hazánkban.

Nem kevésbé világos az is: hogy miután újabb időben csaknem középkori viszonyokból rögtön a XIX-ik század civilisatiójába léptünk át, állami szervezetünk régi formái az újabb kor igényeinek nem felelnek meg s hogy azon folytonos érintkezés, melyben az ország minden lakói egymással állnak, az összeköttetés, melybe kereskedelmi s pénzviszonyaink által a külfölddel jutottunk, közigazgatásunkban oly egyformaságot, az igazságszolgáltatásban oly gyorsaságot kívánnak, mely a törvényhozás és az országos kormány intézkedését teszi szükségessé oly tárgyakban, melyek előbb az egyesek szabad akaratára vagy a helyhatóságok határozatára bizattak. Az 1848-iki törvényhozás, midőn régi szervezetünket megváltoztatva, a kormányi

felelősség elvével a közigazgatásba nagyobb központosítást hozott be e szerint csak azt tevő, mit az ország érdeke s jövő haladásának lehetősége megkívánt. Tagadhatatlan azonban az is, hogy valamint az 1848-iki törvényhozásnak helyhatósági rendszerünk teljes megszüntetése soha szándékában nem állt, úgy, ha e szándékot föltehetnők is, közigazgatási rendszerünknek ily tökéletes átalakítása nem állt volna hatalmában s pedig azért sem, mert az administratív centralisatióknak feltételei hazánkban talán inkább hiányzanak, mint bárhol Európában s mert az akadályok, melyek e rendszer behozásának útjában állnak, nálunk nagyobbak, sőt csaknem legyőzhetlenek.

Az első magában világos. Mert ha elismerjük is, hogy az igazgatási központosítás drága áron – pénzben s főkép szabadságban – oly eredményeket idéz elő, minőket a helyhatósági szerkezettől soha nem várhatunk: az administratív központosítás legbuzgóbb pártolói sem tagadhatják, hogy a rendnek s pontosságának azon csudái, melyeket Francia- vagy Poroszországban annyira bámulunk, csak úgy érethetnek el, ha e rendszer keresztül vitelére szükséges számú s képeségű egyének az állam rendelkezésére állnak; s hogy talán Európában alig találunk országot, hol erre kevesebbé számolhatnánk, mint hazánkban.

E részben a közelebb multban az .administratív centralisatióknak behozatalára hazánkban tett kísérletekre hivatkozhatunk, melyeknek azon tagadhatatlan eredménye lőn, hogy ezen közigazgatási formából folyó minden hátrányok mellett annak előnyeiben nem részesültünk, kétségen kívül főkép a szükséges tisztviselői személyzet teljes hiánya miatt, mert ha a központosítás egyes hátrányai a legjobb tisztviselői

kar mellett sem kerültethetnek ki, bizonyos hogy e rendszernek minden előnyei a tisztviselők minőségétől függenek s hogy nemzedékek kelleneek mielőtt azon személyzetre számolhatunk, mely egy nagy ország központosított adminisztrációjára szükséges.

De nem kevésbé világos az is; hogy az adminisztratív centralisatiónak (mindig csak annak magasabb fokát értve minő Francia- vagy Poroszországban létezik) a tisztviselők hiján kívül nálunk még más legyőzhetetlen akadályai vannak.

Hol oly helyhatóságok, melyek egy rendes közigazgatás szükségének megfelelnek, nem léteznek, vagy hol a létező helyhatóságok hatalmukkal egyes osztályoknak, vagy épen a népnek elnyomására viszszaélnek: ott a centralisatio magától támad; de ily viszonyok nélkül e kormányformának béhozása oly nehézségekkel találkozik, melyeket még az absolutismus is csak hosszabb küzdelem után győzhet le.

Sokszor halljuk, hogy a szabadsághoz szoknunk kell s hogy oly nemzet, mely arra előkészítve nincs nem élvezheti annak áldásait. Még inkább áll ez a szolgálásról vagy legalább oly kormányformáról mely az egyének tökéletes alárendelését kívánja s épen a mód, melyen az adminisztratív centralisatio Europa különböző országaiban egymás után fokonként behozatott, világosan bizonyítja ezt.

Kétségtelen, hogy a királyság már a tizenötödik században mindenütt nagy hatalmat gyakorolt, hogy az a dolgok természeténél fogva mindig centralisatio után törekedett s ezen törekvésében az egyház, a tudomány s a polgári rend által támogatott s mégis mennyi idő kellett, míg a helyhatósági szerkezet a fontosságot, melylyel a középkorban birt, adminisztratív

tekintetben is elveszté és Spanyol-, Olasz- s Németországban a centralisatiónak csak azon foka hozatott be, melyet ez országokban találunk, ámbár az a tökélytől, melyre e forma Franciaországban emeltetett, még távol áll.

S miért e különbség ezen országok között? –

Volt egy idő, midőn Franciaország jelen centralisatiója kizárólag a nagy forradalom vagy I. Napoleon művének tekintetett. De a tudomány újabb vizsgálatai, főkép azok, miket Tocqueville utolsó munkájában felhozott az ellenkezőt mutatták meg s nem kételked többé senki, hogy a francia centralisatio nem egy nagy ember- vagy eseménynek, hanem az események s kitűnő férfiak egy hosszú sorának tulajdonitható, kik Suggertől XIV-ik Lajosig a központi hatalom növelésén s főkép mind azon állapotok megsemmisítésén dolgoztak, melyek a központosításnak utjában álltak; úgy hogy a forradalom és I. Napoleon csak azért hozhattak be nagyobb központosítást Franciaországba, mint minőt bár hol találunk, mert Europa országai között az adminisztrativ központosításra egy sem vala oly tökéletesen előkészítve.

S nem kell-e Magyarországról épen az ellenkezőt bevallanukk, nem kell-e elismernünk, hogy egész multunk, melynek viszonyai csak a legujabb időben változtak meg, ezen közigazgatási formával ellentétben áll, hogy szokásaink ellentmondanak e rendszernek; hogy műveltebb osztályaink, azaz épen azok, kiknek nézetei a közigazgatás mikénti rendezésére nézve határozók, mert a közigazgatás csak ezekből választhatja organumait, a centralisatiót ellenzik s hogy végre ha mind ettől elvonatkozunk is maga a nem-

zetiségi mozgalom, mely hazánkban újabb időben oly élénken mutatkozik az ország administratív centralizációjának legyőzhetlen akadályokat gördít elébe.

Meg vagyok győződve, hogy nemzetiségi mozgalmaink hazánk jövőjére csak akkor válhatnak veszélyesekké, ha erőszakos compressio által veszélyesekké tételnek, mely a vizet, gőzt, sőt a levegőt is romboló hatalmakká változtatja; s hiszem hogy hazánk daczára nemzetiségi különbségeinek ép oly erős állammá alakulhat minővé hasonló viszonyok alatt Belgium fejlődött, de hogy országunk, legalább addig, míg a jelen nemzetiségi mozgalmak tartanak a porosz vagy francia értelemben vett centralisált állammá nem alakulhat: az előttem már azért is világos, mert az adminisztrációnak ezen formája alatt a nemzetiségeknek legmérsékeltebb követelése sem elégíttethetnének ki.

Kétségen kívül centralisálnunk kell tehát. Ki kell terjeszteni törvényhozásunk és központi kormányunk hatáskörét megszorítva az egyes törvényhatóságok azon függetlenségét, melylyel azok a központi kormány ellenében egykor birtak s a nehézségek, melyekkel ily mérsékelt centralisatio is hazánkban jár, nem felejtethetik el velünk a jelen kor visszautasíthatatlan szükségéit; de épen e szükségek jelölik ki törekvéseink határait is, melyeken túl lépve a kormányt, melyet erősíteni akarunk csak erejétől fosztanók meg, miután kétségtelen: hogy a helyhatósági szerkezet a közigazgatásnak talán nehézkesebb neme; hogy azonban a közigazgatásnak ezen neme minden hiányai mellett mégis jobb annál, ha a kormánynak az eszközöket, melyekkel él, még csak teremtenie kell s egész erejét, vagy annak legalább legnagyobb részét arra kell felhasználnia, hogy a közigazgatás

gépezetét alkossa s mozgásban tartsa. Miből világosan következik, hogy bárminők legyenek a centralisatio előnyeiről a theoriában nézeteink, practicusan hazánkban a jelen pillanatban csak oly centralisatio lehetséges, mely azon tárgyakra szorítkozik, miknek közös elintézése az állam egységének érdekében elkerülhetetlenül szükséges; s mely mellett közigazgatási tekintetben a helyhatósági szerkezetnek tág kör engedtetik. –

S most térjünk át a másik kérdésre, s nézzük mik a hazánkban lakó különböző nemzetiségeknek azon igényei melyeknek teljesítésétől megnyugtásuk függ?

Semmi nem nehezebb, mint meghatározni nagy mozgalmak célait. Nem azokat értem, melyek vezetőik által hirdettetnek; mert nincs nagyobb mozgalom, melynél az egymással szemben álló pártok mindegyike valamely absolut elvet nem tűzne ki zászlójára, hanem azon célokat melyekért a nép a mozgalomhoz csatlakozik. S mégis semmi sem fontosabb, mint épen ez, mert ha veszélylyel fenyegeti az államot, midőn abban valamely mozgalom kelleleg nem méltányoltatik, a veszély nem kisebb midőn egyes mozgalom hatalma tulbecsültetik vagy annak céljai hibásan ítéltetnek meg, s a csalódás ez utóbbi irányban sokkal közönségesebb.

A hatás, melyet egyes eszmék bizonyos korszakokban gyakorolnak, hasonló ahoz, melyet erős szél a környékben előidéz. A felhők az égen, a felkavart poroszlop, a folyónak habjai, a fasúdarak – minden egy irányban mozog, minden egy oldal felé mutat, úgy látszik, mintha a természetben e hatal-

mas fuvalom lenne az egyedüli erő, mely minden felett uralkodik s mely mindennek meg fogja változtatni helyzetét; míg egy bizonyos idő múlva midőn a szél lesillapult, vagy irányát megváltoztatta, azt tapasztaljuk, hogy végre egyes fonnyadt leveleken kívül, melyeket a légár magával ragadott, minden régi helyén maradt, s hogy a nagy mozgalomnak nagy következése csak az, hogy mindent felrázva, az egyes növény, ugyanazon helyen, melyet előbb elfoglalt, szebben fejlődik.

Egyes mozgalom, bármily általánosnak látszik, soha nem változtatja meg mindazon dolgoknak helyzetét, melyekre kiterjed, és csak úgy ítélhetünk következéseiről, ha egyszersmind azon tényezőket vesszük figyelembe, melyek ellenkező irányban hatnak.

Minden mozgalomnak célja látszólag egyszerű; bizonyos elvnek létesítése, bizonyos állapotoknak megszüntetése vagy megalapítása. A pártoknak programja többnyire igen határozott, megérthető, logikai, mely a kitűzött elvet tisztán foglalja magában, de épen csak az elvet, s nem azon feltételeket, melyek alatt az egyesek ezen elvnek keresztülvitelét óhajtják s épen ezért a pártok programja ritkán tekinthető a többség valóságos kívánatainak mérlegéül. Hogy ezeket helyesen fogjuk fel, szükséges, hogy ne csak a látzó lelkesedést, mely valamely elv mellett nyilatkozik, vegyük tekintetbe, hanem azon hatást is, melyet a lelkesedéssel hirdetett elvnek következetes alkalmazása az egyeseknek helyzetére gyakorolna, mert meg lehetünk győződve arról, hogy a többség néha csalódik valódi érdekei iránt, de jólétét a pusztá következetességnek akarattal soha sem áldozza fel, s ha többször hangosan oly valamit követel is, minek

teljesítése minden fennálló viszonyoknak tökéletes átalakulása nélkül lehetetlen, mégis mindig valóban csak azt kívánja, mit saját érdekében kívánnia kell. – A szenvedély, mely csak egy czélt tartva szemei előtt, annak mindent föláldoz, mindig csak exceptionalis állapot és szabályként állithatjuk fel, melyet az egész történelem igazol, hogy a többség állandóan sohasem követ tulzó irányokat.

Szükség hogy erről a nemzetiségi mozgalomnál se feledkezzünk meg. Csak így ítélhetünk annak valószínű következéseiről, s főképen azon kívánatokról, melyeknek kielégítése e mozgalomnak célját képezi, nem egyeseknél, hanem a nagy többségnél, mely e mozgalomban részt vesz s melynek kielégítése a törvényhozás egyik fő feladását képezi, mert azon veszélyek melyek az államot a jelen pillanatban fenyegetik, csak így hárittathatnak el.

Ha csak e mozgalom felszínére fordítjuk figyelmünket s azon követelésekre, melyekkel egyesek a nemzetiségek nevében fellépnek, sok olyant fogunk találni mi egy rendezett állam szervezetével össze nem fér, vagy legalább hazánkban az ország feloszlását vonná maga után. A vezetők szónoklatai, egyes nemzetiségi pártok programja s a hirlapok kifakadásai arra mutatnak: mintha Magyarország különböző nemzetiségei között minden kiegyenlítés lehetetlen volna. Egy résznek követelései ép oly tulzók s igazságtalanok, mint azon merevség, melylyel mások a törvény betűjéhez ragaszkodnak; s úgy látszik, mintha a nemzetiségi ellentét a fajok természetes különbségén s azoknak ellentétes állásán alapulna.

Így tekintve, a nemzetiségi kérdés megoldása lehetetlen. Azon veszélyeket, melyek a fajok ellentété-

ből származnak, csak egynek határozott győzelme s a többieknek végleges elnyomása hátrithatná el. De aggodalmaink eloszlanak, ha e mozgalmat közelebbről tekintjük. A különbség, melyet a tenger felszíne s mélysége között találunk, ha a víznek temperaturáját, vagy a véstől felkorbácsolt hullámokat, a mélyebb rétegek hatalmas, de csöndes folyamaival egybe hasonlítjuk, nem nagyobb annál, melyet a nemzetiségi kérdésre nézve a népek feltolakodó szóvivői s azoknak tömbe között tapasztalunk.

Elvként állithatjuk fel, hogy azon arányban, melyben a népek a műveltségben előre haladnak, a befolyás, melyet erkölcsükre a faji különbség *physicus* oka gyakorol, mindig kisebbé valik, s hogy ugyanazon arányban nő azon factorok befolyása is, melyek, mint a vallás, a történelem s a jelennek érdekei az emberek meggyőződéseire és szellemére hatnak; s így biztosan állithatjuk, hogy: a nemzetiségi küzdelem – mely jelenleg Európát mozgásba hozá, – nem a fajok különbségéből és azon ellentétekből veszi eredetét, melyek, mint ennek következei, az egyes népek szokásai s életmódja között léteznek,¹⁾ – hanem főképen multjokból fejlődnek ki, úgy hogy tulás nélkül mondhatjuk, miként csaknem minden nemzetiségi mozgalom a történeti jog mellett vagy elleni küzdelemnél nem egyéb.

¹⁾ Ha földrészünk különböző nemzetiségeit tekintjük, közöttök alig találunk nagyobb különbségeket, mint öltözeteikben. Az anyag, a főrészek ugyanazok, csak a színben a darabok egymáshozoi arányában s a szabásban találunk különbségeket, s a műveltebb osztályoknál ezek is eltűnnek, úgy hogy – Európában legalább – a hasonlóság, melyet a különböző népek erkölcsi életmódja és eszméi között találunk sokkal inkább műveltségi fokuktól, mint faji rokonságtól függ.

Ugyanez áll hazánk nemzetiségi mozgalmairól is. A magyar felsőbbségét, a horvát önállását csak a történetre hivatkozva követeli, s más népek csak a történeti jog ellen küzdenek, mely által magukat szabad kifejlődésökben akadályozva gondolják; s ezért nemzetiségi mozgalmainkat csak akkor méltányolhatjuk, ha azon összeköttetést tartjuk szemünk előtt, melyben azok multunkkal állanak.

Hazánk egyes nemzetiségei nem követelnek mást, mint, mit erre tekintve, követelniök kell. Megengedem: nagyobb mértékben, mint melyet e tekintet igazol, de nem egyebet; s ebben fekszik azon nagy különbségnek magyarázata is, melyet az egyes nemzetiségek fellépésében találunk, csak természetes lévén, ha saját nemzetiségeik biztosítására épen azok lépnek föl legtöbb erélylyel, kik az előbb létezett viszonyoknak súlyát leginkább érzék.

Megjegyeztem már elébb, hogy a különbségek, melyeket 1848 előtt az egyes nemzetiségek állásában találunk, csak azon ténynek voltak következményei, hogy a nemesség, főkép a vagyonosabb nemesség, nagy részben a magyar nemzetiséghez tartozott s azon osztályok között is, melyek állásuknál fogva a nemesi kiváltságban részesültek, bizonyos nemzetiségek kisebb számban voltak képviselve. – – A suprematia, melylyel a magyar nemzetiség a többiek felett birt, e szerint nem alapult a törvényeken, de azért nem kevésbé létezett, s ha főkép az 1848 előtt fennállt urbéri viszonyokra gondolunk, el kell ismernünk: hogy e hazának nem magyar lakói oly helyzetet foglaltak el, mely sok keserű emléket hagyott maga után.

Bizonyos, hogy a panaszok, melylyekkel egyes nemzetiségek ellenünk épen azon pillanatban léptek

föl, midőn mindent elkövettünk, hogy a multnak hibáit jóvá tegyük, igazságtalanok, de meg kell vallanunk, hogy azok természetesek; s én részemről semmi meglepőt, semmit, mi elkeseredésre okot adhatna, nem találok abban, hogy miután mi, lemondva kiváltságainkról, az ország minden osztályai s nemzetiségei iránt igazságosak valánk: ezek is nem lettek azonnal igazságosak irányunkban. – Hisz csak természetes, hogy a küzdelemnek emléke tovább tart s keserűebb azoknál, kik annak sebhelyeit viselik.

A nemzetiségi mozgalmak, melyek hazánk létét 1848-ban veszélyezteték, azon socialis és politikai állapotokban találják magyarázatukat, melyek az országban századokon át léteztek; s én meg vagyok győződve, hogy a nemzetiségi mozgalomnak alapoka jelenleg is csak ezekben kereshető.

Ha az 1848-iki törvények nyugodtan életbe léphetnek; ha az ország minden lakói a politikai jogokat, melyeket nekik e törvények adtak, egy ideig gyakorolhatják: ezen okok hatása megszűnt volna; s bármennyire halljuk is, hogy a nemzetiségi mozgalom főképp az 1848-iki törvények eredménye, én azt hiszem: hogy azoknak lecsillapítására, vagy legalább arra, hogy veszélyes jellemök elvétessék, csak e törvények becsületes végrehajtása vala szükséges. Ha ez történik, azon előnyök, melyek a magyar nyelv számára az 1848-iki törvényekben biztosítottak, csak annyiban voltak feltarthatók, a mennyiben ezt az ország minden nemzetiségeinek közös érdeke kívánta, s a nemzetiségeknek minden igazságos kívánatai teljesültek volna. Miután ez azonban nem történhetett, csak természetes, hogy azon okok, melyek a mozgalmat előidézték, most sem veszítették el hatásukat, s mi e moz-

galom okaira nézve áll: az áll annak céljaira nézve is s én meg vagyok győződve, hogy azon kívánatok, melyekkel az egyes nemzetiségek 1848 előtt irányunkban felléptek, lényegökben nem változtak meg.

Mi akkor csak vágy vala, melynek teljesülésére semmi remény nem mutatkozott: az most mint jogkövetelés lép föl s a mozgalom vezetői azon arányban, melyben a lehetőségek köre tágult, kiterjesztették kívánataik sorát, s a kiegyenlítésnek oly feltételeket szabtak, melyek saját nemzetiségek uralmát biztosítanák, vagy legalább maguknak kiegyengetnék az utat, mely a hatalomhoz vezet; de a nemzetiségeknek tömbe nem követel jelenleg sem mást, mint mit 1848 előtt óhajtott: hogy saját nemzetiségek mindenki által tiszteltessék s nemzeti erkölcsök és szokásaik követésében senki által ne zavartassanak; hogy saját nyelvek művelésére, nemzetiségek kifejtésére minden, az ország biztosságával megférő eszközöket felhasználhassanak.

Egy szóval, az országban létező minden nemzetiségek követelnek egyenlő szabadságot, s az országnak oly szervezését, mely mellett e szabadsággal élhessenek.

Ki ezen követeléseket elfogulatlanul tekinti, kétségen kívül igazságosoknak fogja azokat találni.

Valamint oly országban, melyben több vallásfelekezet együtt lakik, minden egyesnek egyéni szabadsága a vallások egyenjogúsága nélkül képzelhetetlen: hasonló az összeköttetés mely hazánkban a nemzetiségeknek ily értelemben vett egyenjogúsága s az egyéni szabadság között létezik. E követelések csak azon elveknek szükséges következményei, melyeket

1848-ban elfogadtunk, s azért előre látható, hogy a nemzetiségi kérdés békés megoldása csak úgy lehetséges, ha ezen kívánatokat kielégíthetjük; de vajjon, nem kell-e elismernünk azt is, hogy azokban semmi olyan nem foglaltatik, mi az ország valóságos érdekeivel ellentétben állna; sőt hogy a mennyiben az 1848-ban elfogadott elvekhez ragaszkodunk, azon közigazgatási szerkezet, melyet – hazánk viszonyait, a nemzet multját, s jelen nézeteit tekintve – egyedül alkalmazhatónak tartunk: szükségkép e követelések teljesítését vonja maga után.

Mert, ha áll az, hogy nemzetünk megelegégedést csak oly közigazgatási formák alatt találhat, melyekben a helyhatósági s községi autonomiának tág kör engedtetik s ha 1848-iki törvények mellett, azon osztályok befolyását nem szoríthatjuk meg, melyek helyhatóságaink s községeink egy részében nem a magyar nemzetiséghez tartoznak: én nem látom által, miként akadályoztassuk meg, hogy az egyes nemzetiségek azon jogokat melyekkel a helyhatóságok s községek körében szabadon élnek, saját nyelvök terjesztésére s nemzetiségök kifejlesztésére ne használják fel.

Az 1848-iki törvények s helyhatósági szerkezetünk mellett minden egyes nemzetiségnek oly suprematiája, mely által a többiek sértve, vagy természetes kifejlődésökben akadályozva éreznék magokat, Magyarországon lehetetlen, s bizton elmondhatjuk: hogy azon közigazgatási szerkezet, melyet az ország érdeke kíván s a nemzetiségek követelései nemcsak ellentétben nem állnak, de kölcsönösen feltételezik egymást. Valamint helyhatósági szerkezetünk fentartásának legfőbb garantiája épen

nemzetiségeink követeléseiben fekszik, melyeknek kielégítése csak így lehetséges: úgy nemzetiségeink követeléseinek kielégítésére nem szükséges más, mint hogy alkotmányunk s helyhatósági szerkezetünk, mely annak lényeges részét képezi fentartassanak.

Az ellentét az ország érdekei s a nemzetiségek követelései között nem a dolgok természetében fekszik tehát; hanem csak azon módban melylyel e követelések felállítatnak, s azon eszközökben, melyek által azoknak kielégítése kerestetik, s meggyőződéseim szerint csak ezeknek helyes megválasztásától függ, hogy az, mi most szabadságunk, sőt állami létünk legfőbb veszélyének látszik, alkotmányosságunk s nemzeti függetlenségünk legerősebb garantiájává váljék. –

S mik azon eszközök, melyektől ezen eredményt várhatjuk?